

А. М. Гольцева, слухач магістратури 2-го року навчання юридичного факультету ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”; науковий керівник – ст. викладач кафедри цивільно-правових дисциплін та банківського права ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”, канд. юрид. наук Р. В. Афанасієв

ЗАСТОСУВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

У роботі характеризуються мета державного регулювання банківської діяльності та визначаються шляхи подальшого вдосконалення застосування адміністративних штрафів.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, державне регулювання, Національний банк

В умовах сучасного правозастосування механізм адміністративної відповідальності традиційно вважається одним із найбільш дієвих заходів реагування. Посилення впливу банків на розвиток реального сектора економіки, водночас вимагає стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників та кредиторів. Відповідно забезпечення належного контролю за діяльністю банків є важливим завданням Національного банку України. Особливе значення має застосування дієвих та ефективних заходів впливу до порушників банківського законодавства. Одним із засобів зазначеного впливу залишається адміністративна відповідальність, в тому числі її підвид – адміністративно-штрафна відповідальність.

Конструкція адміністративної відповідальності виявилася найбільш придатною для створення інструментів, за допомогою яких здійснюється реальний і, – що є, мабуть, найголовнішим, – оперативний вплив з боку органів державної влади на осіб, які не дотримуються вимог правових державних приписів [1, с. 361].

Здійснення державою політики жорсткого регулювання банківської діяльності, створення чітко організованої банківської системи і належного порядку виконання банківських операцій свідчить про специфічний характер банківської діяльності та важливу роль держави в регулюванні банківських правовідносин. У сфері банківської діяльності особливим органом державного управління є Національний банк. Окрім здійснення управлінських функцій, Національний банк України як орган державного управління наділений контрольними функціями, в рамках яких він може застосовувати примусові заходи впливу адміністративного характеру, серед яких є штраф. При цьому притягнення до адміністративної відповідальності завершує собою процес реалізації органом державного управління такої іманентної функції державного управління, як контроль [2, с. 56].

Так, Національний банк України, відповідно до Законів України “Про Національний банк України” та “Про банки і банківську діяльність” здійснює банківський нагляд. Відповідно до цих законів наглядова діяльність Національного банку України охоплює всі банки, їх підрозділи, афілійованих і споріднених осіб банків на території України та за кордоном, установи іноземних банків в Україні, а також юридичних та фізичних осіб у частині дотримання вимог законодавства про банківську діяльність [3].

Нагляд за діяльністю банків належить до адміністративного регулювання. Він здійснюється з метою забезпечення надійності та стійкості окремих банків та передбачає цілісний і неперервний нагляд за здійсненням банками своєї діяльності відповідно до чинного законодавства та інструкцій, своєчасне реагування на порушення та негативні тенденції у діяльності окремих банків.

У загальному вигляді банківський нагляд зводиться до виявлення правопорушень і їх усунення, запобігання високому рівню ризикованості, з’ясування того, наскільки діяльність банків відповідає встановленим правилам.

За етапами і методами здійснення банківський нагляд поділяють на: вступний, змістом якого є отримання банками кредитними установами ліцензії на здійснення банківських операцій, попередній контроль, змістом якого є контроль за виконанням економічних нормативів, встановлення вимог до ведення справ банками чи іншими фінансово-кредитними установами з мінімальним ризиком, заборона або обмеження

здійснення ними окремих видів діяльності, застосування санкцій згідно з чинним законодавством і поточний, який полягає у визначенні методів перевірки банків і розробленні заходів щодо поліпшення їх фінансового стану [4, с. 26] або ж інакше вступний контроль, дистанційний (документарний) контроль та інспектування на місцях [3, с. 344].

Згідно зі ст. 73 Закону України “Про банки та банківську діяльність” у разі порушення банками або іншими особами, які можуть бути об’єктом перевірки Національного банку України, банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку України, його вимог, встановлених відповідно до ст. 66 даного Закону або здійснення ризикової діяльності, що загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, Національний банк України адекватно вчиненому порушенню має право застосувати заходи впливу, до яких, зокрема належать накладення адміністративних штрафів на керівників банків у розмірі до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. При цьому згідно зі ст. 74 даного закону штрафи на керівників та службових осіб банку, фізичних осіб-власників істотної участі накладаються у порядку, передбаченому Кодексом України про адміністративні порушення [2, с. 56].

Заходи впливу застосовуються Національним банком на підставі:

- результатів інспекційних (планових та позапланових) перевірок діяльності банків чи їх філій;
- результатів (матеріалів) перевірок банків та/або безвиїзного нагляду з питань фінансового моніторингу;
- результатів аналізу дотримання банками вимог банківського законодавства з використанням статистичної звітності, щомісячних і щоденних балансів тощо;
- результатів перевірок діяльності банків аудиторськими організаціями, уповноваженими відповідно до чинного законодавства на їх здійснення;
- пропозицій Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у разі порушення банком норм Закону України “Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб”
- результатів перевірок дотримання банками та їх підрозділами, іншими фінансовими установами, їх відокремленими підрозділами і структурними одиницями цих підрозділів, а також національним оператором поштового зв’язку та його об’єктами поштового зв’язку, що отримали генеральну ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій, валютного законодавства, які здійснюються уповноваженими працівниками Національного банку, що містять виявлені порушення банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку.

Окремо слід зупинитися на останньому. Чинне законодавство – Кодекс України про адміністративні правопорушення – передбачає можливість притягнення до адміністративної відповідальності керівників банків або інших осіб, які відповідно до закону можуть бути об’єктом перевірки Національного банку України, банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку України або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку. Кожний банк є об’єктом перевірки на місці інспекторами Національного банку України чи аудиторами, призначеними Національним банком України. Проте не лише банківські установи є підконтрольними Національному банку України.

До функцій Національного банку України як органу державного управління у відповідності до Закону України “Про Національний банк України” належить здійснення валютного контролю за банками та іншими фінансовими установами, які отримали ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій.

Згідно з Декретом Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” Національний банк визначено як головний орган валютного контролю [5].

З метою реалізації даної функції Національним банком України та його структурними підрозділами здійснюються перевірки як банківських установ, так і інших фінансових

установ, а також національного оператора поштового зв'язку та його об'єктів поштового зв'язку, що отримали генеральну ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій, з питань дотримання вимог чинного валютного законодавства, а також нормативно-правових актів Національного банку України.

На даний час генеральні ліцензії на здійснення валютних операцій, окрім банківських установ, мають інші фінансові установи, а також національний оператор поштового зв'язку із досить розгалуженою мережею структурних підрозділів. При здійсненні операцій з валютними цінностями, зазначені установи керуються нормативно-правовими актами Національного банку України. За порушення зазначеними установами валютного законодавства передбачена відповідальність згідно зі ст. 16 Декрету Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю". Проте ст. 73 Закону України "Про банки і банківську діяльність" передбачає можливість застосування заходів впливу за порушення банківського законодавства, нормативно-правих актів Національного банку України лише до банків або інших осіб, які відповідно до закону можуть бути об'єктом перевірки Національного банку України, банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку України. Зазначена норма кореспондує зі ст. 166-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення [6].

Відтак, інші фінансові установи або національний оператор поштового зв'язку, їх керівники, у разі порушення ними банківського законодавства та нормативно-правових актів Національного банку України, знаходяться поза межами юрисдикції зазначених законодавчих актів.

Адміністративний штраф є одним з проявів реакції держави на вчинення, передусім адміністративного правопорушення (проступку), способом реалізації адміністративної відповідальності [7, с. 9]. Адміністративна та її підвид – адміністративно-штрафна відповідальність – це специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів (органів адміністративно-штрафної юрисдикції) на відповідну категорію протиправних проявів (передусім адміністративних проступків), згідно з якою особи, що вчинили ці правопорушення, повинні дати відповідь за свої неправомірні дії та зазнати адміністративних стягнень (зокрема у вигляді штрафу) у встановлених законом формах і порядку. Адміністративні стягнення, що накладаються на осіб, які вчинили порушення загальнообов'язкових правил у сфері банківської діяльності, є мірою адміністративної відповідальності і застосовуються з метою виховання порушників в дусі дотримання законів, нормативно-правових актів Національного банку, зміцнення законності, а також попередження вчинення нових правопорушень як самим порушником, так і іншими особами. Відповідно у даному випадку не спрацьовує один із важливих принципів – невідворотності відповідальності.

Стабільність фінансово-банківської системи є запорукою вискоєфективного розвитку країни в цілому. Процес застосування адміністративних штрафів є досить спрощеним, має значний виховний та превентивний потенціал, а також оперативність процедури стягнення. Відповідно швидке реагування відповідного органу державного управління за вчинені правопорушення в кінцевому результаті підтверджуватиме дієвість та ефективність адміністративного примусу як засобу забезпечення законності.

Для досягнення мети адміністративної відповідальності, а також забезпечення принципу рівності перед законом та невідворотності відповідальності, вважаємо за необхідне внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині розширення суб'єктів адміністративних стягнень – керівників інших фінансових установ, національного оператора поштового зв'язку.

Список використаних джерел

1. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. доктора юридичних наук, проф. В. Б. Авер'янова. – К. : Факт, 2003. – 384 с.

2. Лук'янець Д. М. Адміністративно-деліктні відносини в Україні: теорія та практика правового регулювання : монографія / Д. М. Лук'янець. – Суми : Університетська книга, 2006. – 367 с.
3. Закон України “Про банки і банківську діяльність” : науково-практичний коментар. / за заг. ред. В. С. Стельмаха. – К. : Ін Юре, 2006. – 520 с.
4. Фінансовий моніторинг в банку : навчальний посібник / Дмитров С. О., Коваленко В. В., Єжов А. В., Бережний О. М. ; за ред. Дмитрова С. О., Коваленко В. В. – Суми : Університетська книга, 2008. – 336 с.
5. Про систему валютного регулювання і валютного контролю : Декрет Кабінету Міністрів України від 19.02.1993 року № 15-93 // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 17. – Ст. 184.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
7. Коломієць Т. О. Штрафи за законодавством про адміністративні правопорушення України : монографія / Т. О. Коломієць. – Запоріжжя : ВЕРЖЕ, 2000. – 241 с.

Гольцева, А. М. Застосування адміністративної відповідальності за правопорушення у банківській сфері [Електронний ресурс] / А. М. Гольцева / Молодіжний науковий вісник Української академії банківської справи Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bulletin.uabs.edu.ua/store/jur/2011/65fbc3d7a6b8d8f53d6160ba3616ea9f.pdf>